

HERMLIN, KARL

Sõdurite erikeelest Eestis

[Tartu : s.n.]

1929

Tartu Ülikooli Raamatukogu: ARH A-130301

EOD - Trükise digitaalkoopia ehk e-raamatu tellimine (eBooks on Demand EOD): miljonid raamatud vaid hiireklõpsu kaugusel rohkem kui kaheteistkümnes Euroopa riigis!

Täname Teid, et valisite EOD!

Euroopa raamatukogudes säilitatakse miljoneid 15.-20. sajandi raamatuid. Kõik need raamatud on nüüd kättesaadavad e-raamatuna - vaid hiireklõpsu kaugusel 24 tundi ööpäevas, 7 päeva nädalas. Tehke otsing mõne EOD võrgustikuga liitunud raamatukogu elektronkataloogis ja tellige raamatust digitaalkoopia ehk e-raamat kogu maailmast. Soovitud raamat digiteeritakse ja tehakse Teile kättesaadavaks digitaalkoopiana ehk e-raamatuna.

Naudi oma EOD e-raamatut!

- Saa originaalse raamatu ilme ja tunnetus!
 - Saate kasutada standardtarkvara digitaalkoopia lugemiseks arvutiekraanil, suurendada pilti või navigeerida läbi terve raamatu.
 - *Otsi & leia*:* Saate kasutada üksikterminite täistekstotsingut nii ühe faili kui failikomplekti (isikliku e-raamatukogu) piires.*
 - *Kopeeri & kleebi teksti ning pilte*:* Saate kopeerida pilte ja tekstiosi teistesse rakendustesse, näiteks tekstitöötlusprogrammidesse.
- *Pole kättesaadav kõigis e-raamatutes.

Tingimused

EOD teenust kasutades nõustute Te tingimustega, mille on kehtestanud raamatut omav raamatukogu

- Tingimused: <https://books2ebooks.eu/csp/et/utl/et/agb.html>

Rohkem e-raamatuid

Seda teenust pakub juba 40 raamatukogu enam kui 12 Euroopa riigis. Otsi teenuse raames pakutavaid raamatuid: <https://search.books2ebooks.eu>
Lisainfo aadressil: <https://books2ebooks.eu/et>

Äratrükk „Eesti Keel“ nr. 5-6.

Jussile
Sõnuselega
Karli

Sõdurite erikeelest Eestis

RAHIVARU
Eesti Kirjandus- ja Muuseum

ARH

„Postimehe“ trükk, Tartus 1929.

Amtskal

Tartu Ülikooli Raamatukogu
ARHIIVKOGU

i 222310960

Sõdurite erikeelest Eestis.

Käesoleva vähenõudliku katse ülesandeks on liikuda seni ~~H~~ vähemalt Eestis väheviljeldud sõdurite erikeele alal. Paari aasta eest asuti eesti keele õppetoolilt juhitud koguma erikeelte ainekku kitsapiiriliste, õpinõudeid rahuldavate seminaritööde jaoks.

Nii siirduski esimesena üliõp. A. V. Kõrv 1926. a. hilis-sügisel Tartu väeosadesse vastava materjali hankimiseks, kuna allakirjutanul oli võimalus peatuda 1927. a. kevadsemestril lühemat aega Võrus asuvate sõdurite keskel, hiljemini on nõutatud üht ja teist teadet juurde peamiselt küll Tartust (erilise tänuga mainitavalt on hõlbustanud n. leitn. J. Tsopp mu siinset materjalikogumist).

Kuna mujal — eriti Saksas — on teotsetud sõdurite erikeele keelendite kogumise ja süstematiseerimisega nii mõnigi aasta — viidatagu ainult Strassburgi prof. Paul Horn'i vastavaile kirjutistele „Münchener allgemeine Zeitung“is, nimelt „Die Deutsche Soldatensprache“ (1898, nr. 64) ja „Vergleichende Soldatensprache“ (1899, nr. 111) ning eriti ta spetsiaalsemale uurimusele „Die Deutsche Soldatensprache“, Giessen 1899 (vt. O. Mausser'i „Deutsche Soldatensprache“ lk. 1—11), rääkimata muist hilisemaist spetsiaaluurimust.

Üldse on erikeelte käsitlemine lingvistika nooremaid alasid, talle on erilist tähelepanu pööranud sotsioloogiline

¹ Huvitav on märkida, et üliõpil. H. Sirk on kuulnud Põlvast kaju nagu: *kanane* — nähtavasti deminutiivse iseloomuga. Teisi käände peale selle sg. nom. pole võimalik olnud kuulda.

vool keeleteaduses, mis kõnendit vaatleb sotsiaalse nähtu-
sena, mis oleneb kultuurilisist, poliitilisist ja majanduslikest
olukorrist (vt. A. Saareste, Vooludest ja liikumistest prae-
guses keeleteaduses, EK 1926, lk. 6—7). Inimkond on kil-
lustatud kultuurielu nõuete kohaselt mitmeks sotsiaalseks
ühikuks ja igal sellisel ühikul on eeldusi omale vastava eri-
keele loomiseks, mis ei jäta mõjustamata ka ühis- ega
kirjakeeli.

Nii on kuulunud mõnigi keelend indo-euroopa keelis
algsest erikeelisse, kuid oma vastuvõetavuse ja karakterlik-
kuse tõttu on kandunud ühis- ja kirjakeelisse. Sellise saa-
tuse osalisiks osutuvad (Helmut Hatzfeld'i „Leitfaden der
vergleichenden Bedeutungslehre“, lk. 61—64) ld. papilio,
mis tähendas algeliselt liblikat, kuid metafoorselt on võidud
võrrelda sõdurirühma aasal hõljuva liblikaparvega, ja siit
kujuneski teine tähendus 'telk (Zelt)'. Pulver (pr. poudre)
tähendab esialgselt peenikest tolmu, siis spetsiaalsemalt
püssirohtu (Schießpulver).

Sk. verheeren tähendab praegust hävitamist, laasta-
mist. Esialgne tähendus oli 'sõjaga hävitama', etümoloo-
giliselt 'mit einem Heere überziehen'. Nii lausub Luther'gi:
Verheere und verbanne ihre Nachkommen.

Sk. Gewehr tähendas esialgselt igasugust relva. Nii
nimetab veel Lessing pistoda (Dolch) surmavaks relvaks
(tödliches Gewehr) ja Schiller lausub „Maria Stuart'is“ : alles
wird Gewehr in ihrer Hand. Sõjakeel on andnud talle
modernse „Schusswaffe“ nimetuse. (Selle kohta pikemalt :
H. Hatzfeld, l. c. 55—80.) Ka meie kaitseväel, mis pooleldi
isoleeritud muist seltskonnakihtidest, on juba oma kümne-
aastane eksisteerimisajalugu selja taga ; siis säärase isoleeri-
misega seltsib paratumatult uus meeolule ja ellusuhtumine,
mis ei jäta mõju avaldamata ka senise sõnatagavara revi-
deerimisele ; kõigile lisaks esineb eeskujulikult vali distsip-
liin, mis ei keela ka mitte mõne irooniaterakese lan-
getamist keelelisse väljendisse. Üldse luuakse uusi nime-
tusi igapäevse eluga kokkupuutuvaile (mõisteile) asjule,
meeldivaile ja mittemeeldivaile. Erikeelile tundub nagu
vähe olemasolevaist sõnust teatavate mõistete väljendami-
seks (nii neiuude puhul) või ei suuda käepärast olevad
sõnad küllalt karakterlikult väljendada vastavat mõistet (nii
ju p i j u m a l 'jaoülem'), kuid ka palju mõisteid asendatakse
teistega juhuliselt, meeolule ja affektidele alistuvalt.

Esitatav ainek on liigitatud ideoloogilistesse salka-
desse, alapeatükkide sõnavara on alfabeedilises järjekorras.

külm kapral 'jaoülem, kes pole kursustel käinud, kuid vastava aukraadi on omandanud tubliduse tõttu' (Vru), lumetallaja 'jaoülem' (Vru), nägu 'id.', seeria ülem 'veltveebel' (Trt), sõjajumal 'id.' (Trt), veldu 'rühma-ülem, veltveebel', veltjooba 'veltveebel' (sõna on tulnud Tallinnast), viitse 'id.' (Sk).

Ohvitserid :

jobu 'kompaniiülem' (Vru), kolü 'kolonel', kolüa 'kindral R.', napoleon 'id.', nikolai 'id.', ohve 'ohvitser', sõber 'pataljoniülema abi' (Trt), sõjajumal 'sõjaminister', traatjalg 'kitsaste säarikutega ohvitser', volbak 'ohvitser', vana 'eskadroniülem'.

Üpris rikkalik sõnavara on kirjutajate jne. kohta, kes oma mugava elu tõttu äratavad teiste kadedust.

Kirjutajad :

paberikoi, -määrija, -rikkuja, sulemurdja, -piinaja, tindijooja, -nina, -pilduja, -rott, -solkija.

Kokad :

katlamadrus, koger, kulbikuningas, leiva-küpsetaja, praagamagu, tainakull, -nina, turjakasvataja, õõlija.

Käsitöölised :

kerge 'rätsep' (Vru), kotler 'kingsepp' (Vru), kotmaaker 'kingsepp' (Trt), kraasvunts 'id.' (Vru), nõglakuningas, nõglavaivaja 'rätsep' (Vru), pigi 'kingsepp', pigiingel 'id.', -käpp (Vru) 'id.', -lind 'id.', press-rauakuningas 'rätsep' (Vru), sirkel 'id.' (Vru).

Muud sõjaväe ametnikud ja töölised :

joodipudel 'velsker' (laialt tarvitav sõna sõdurite erikeeles), -jüri (Trt), kaltsukuningas 'varahoidja', kastorka mari 'halastajaõde' (Trt), kirvemees 'töökompaniimees', kommuunamees 'id.' (Trt), possu 'id.' (Vru) (Tallinnast tulnud sõna), tagi, -nokk, 'sepp' (Trt), tpir kompaniimees 'hobusemees', traadivedaja 'telefonist' (Vru), traatsaba 'id.' (Vru), voorinokk 'töökompaniimees' (Trt), ämblik 'telefonist', ämmaemand 'velsker' (Trt).

Konstaabel :

johannes (sõna loojaks on üliõp. E. Trinkmann'i teate järgi soomusrong „Kapten Irve“ meeskond), kol-

possumes
hobusemees
kolle leht
kalyalpo
kõnne püü
mõnes. alati
mõnes p. paju

slaaven (Vru), kantsaplekk, kantsanaaskel (Vru), kroogu (Trt), kunstkaabel, kunstkaamel (Vru), leerivend (Trt), ornok (Vru), poolseitsei (Trt), salke 'salapolitsei' (Trt), ristiisa (Vru), susi (Vru), võru (Vru).

Neiud:

asjakarp (laialt tarvitatud sõna), ipopodaamus 'vanapoolne, suure kasvuga neiu' (Vru), ite (Vru) (ite on pärit äärmisest eL murdeist), kabu 'noor neiu' (Vru), kabõjane 'id.' (Setust siirdunud sõna Võru sõdurite erikeelde), kakadu 'upsakas neiu', karvamari 'juukse-lõikur' (Trt), kassitanta 'meheleminekust unistav neiu' (Vru), kibu 'vt. kabu', kondiplõks 'kehvavõitu neiu' (Vru), kodujääja 'teenija tüdruk', kraam 'vanapoolne neiu, ka 'hetäär',¹ krokodill 'neiu' (Vru), laps 'noor, kena neiu' (Vru), lehtsaba 'id.' (Vru), lestjalg 'id.' (Vru), liblik 'elurõõmus tüdruk' (Vru), liibe 'neiu', lind 'langenud elukommetega neiu', lõust 'neiu' (Trt), madu 'kaval, tige neiu' (Vru), mesipuu 'neiu' (Vru), misi 'id.' (Vru), mummujalg 'id.' (Vru) (WiedWb. järgi mumm, mumm 'Hummel, Kartoffel, Rübe, überhaupt Rundes; vrd. sm. mumm 'vanaeit'), märklaud 'id.' (Vru), mõrd 'vana, inetu neiu', nahakraam 'id.', nahk 'id.' (Vru), porimutt 'neiu' (sõna on tulnud madrustelt), pritsimees 'sihvakas neiu' (Vru), pubu 'neiu' (Vru), rubl-tvatsat 'vana, inetu neiu; hetäär' (Vru), rubl-pättesät 'id.' (Vru), rändav luukere 'hetäär' (Vru), sabarakk 'neiu' (Vru), sõgel 'id.' (Vru), taldrikuklaara 'teenijatüdruk' (Vru), todi 'neiu' (Vru), tolmuoks 'id.' (Trt), tots 'id.' (Trt), (tots kallis, kuldraha väärt), vana saraara 'vanatüdruk' (Vru), vlamme 'vanapoolne neiu' (Vru), vunts 'neiu' (1926. a. suvel loodud ltn. Madissoni poolt).

*Karv Mari
(juukseleht)*

*Lõmm hirm
mus, müttemel
dud raut?*

tips (Vru)

Kriick's Maichen für Alan Kar (händmud juuks)

Loomariik.

Hobune:

elevant 'hobune' (Trt) (ltn. H. Koka poolt loodud sõna, kes alati öelnud, et 'viksi oma elevant puh-taks'), kolgits 'köhn hobune' (Vru), kobakas 'vana, vilets hobune' (Trt), krõks 'id.' (Trt), kõku 'id.' (Vru), luu 'id.' (Vru), luukere 'id.' (Vru), nokk 'hobune', pepe 'id.' (WiedWb järgi pepe ~ pebe 'mürbe, brüchig'), riide- varn 'köhn hobune' (Vru), rääva 'id.', surm 'id.'.

¹ Vrd. saksa sõdurite erikeeles esinevat altes Schrapnell 'altes weibliches Scheusal (allgemein)' (O. Mausser, l. c. 60).

Parasiidid:

isvoštšik 'täi' (sõna tulenevat vene-aegsest sõdurite erikeelest), hallivatimees 'id.' (Vru), kaljukits 'kirp' (Vru), laiskhobune 'täi' (Vru), leinalind 'kirp' (Vru), mustkaart 'kirp' (Vru), n ä m m - n ä m m i d 'täid' (Vru), pirivitsik 'täi' (Vru) (sõnal võib-olla on etümoloogiliselt ühist vene nepeвeтнi verbiga), ratsahobune 'kirp' (Vru), roelamees 'täi' (Trt), valgekaart 'id.', vaskratsanik 'kirp' (Trt), punakaart 'lutikas' (Vru).

Linnud:

kanur 'kana' (Trt), munur 'id.' (Trt).

Kehaosad.

Pea:

holpstükk 'nina' (Vru), kakuauk 'suu' (WiedWb kakk, kaku 'Brotlaib, Kuchen'), kol'u 'pea' (lühend vene голова'st), leivapress 'suu' (Vru), lont 'nägu', mol'u 'suu' (Vru), pläsu 'nägu' (Trt) (sõna on tulnud Tallinnast), pump 'nägu' (Trt), tahitoos 'nägu, nina, taht 'id.' (panen sulle üle tahi 'lõön vastu nägu'), torn 'nina' (Vru), õgur 'suu' (Vru) (neologism verbist 'õgima').

Jäsemed:

aadama kahvel 'käsi' (Vru), kabjad 'jalad', kodarad 'id.', kossid 'lamedad jalad' (Vru) (sama sõna kui vene? рысь), labidad 'käed' (Trt), lämbad 'jalad' (Vru), (WiedWb lämbis-jalg 'auswärts gedrehter Fuss'), makaronid 'peenikesed jalad' (Vru), pambud 'jämedad jalad' (Vru), pitskid 'peenikesed jalad' (Vru), pukid 'jalad', sõrad 'käed, jalad', vändad 'köverad jalad' (Vru), viieharuga 'käsi' (Vru).

Keha:

anton 'penis' (Trt) (anton mässab), jõupommid 'naiserinnad' (Vru), kobruleht 'köht' (Vru), korpuse mäed 'naiserinnad', lehealune 'köht' (Vru), müksud 'naiserinnad' (Vru), mummud 'id.' (Vru), pandor 'köht' (madrustelt tulnud ja laialt tarvitata; etümol. vrd. sm. pontturi), piimameierei 'naiserinnad' (Vru), pugu 'köht', röömuallika võti 'penis' (Trt), udarad 'naiserinnad'.

Kehaosade rikked:

armuhaavad 'tripper' (laialt tarvitata sõna), habe tuiskab 'id.' (Trt), kindral ise 'süüfilis' (Trt), kahepäine kotkas 'tripper ja süüfilis koos' (Trt), kolm sulge 'id.' (Trt), munninohu 'id.', ots tuiskab 'tripper' (Vru),

pubonharuz (nyphozuz) kuzymel kuzymel
Kaugkõne Riiaja ja Puhastusloo seltsi teinud
riisimis (Kraolopulus) keelja

*õ. parcedel
õ. hil
nähkas ja
õ. hil*

sulustuz suuzuz nomelis

patareimees 'id.' (Vru), rikka rahva haigus 'süüfilis' (Vru), rooste jäljed 'tripper' (Trt), tirr 'id.' (Trt), trill 'id.' (Trt).

Ained. *vt. 2.*

Leivakott:

ahv 'kodust toodud või saadetud söögimoon'. Ahv on väga populaarne sõna sõdurite keskel, on levinud igasse väeossa, ning on pärit Vabadussõja-aegsest sõdurite erikeelest. Ahve on eriteldud kolmesuguseid: jaani, jupijumala ja veltveebli ahv. Praegu on tähenduslikud vahed tuhmunud. Ahvil on vaja kõri läbi lõigata 'söögimoonast on tarvis teistele anda', ahv kräänub 'toit on puutumata', mis sa ahvist piinad 'sööme seesoleva toidu ära'. Padajann 'id.' (Vru), pastut 'id.' (Vru).

Leib:

kitt 'peenleib' (Vru)¹, pämm 'leib' (Vru), turvas 'leib' (tavalisemaid keelendeid sõdureil, sõna tekkimised ulatuvad Vabadussõjani), vatt 'sai' (Vru), vedruturvas 'peenleib' (Trt).

Kalad:

merekotkas 'heering', meretattina 'id.' (Vru), mõök 'id.' (Vru), neinok 'tindikala', nikel 'heering', õõbik 'id.' (populaarsemaid sõnu), õõbikukeeled 'id.' (Vru), sakuska 'id.' (Vru), soomlane 'id.' (Vru), vaalaskala 'id.' (Trt), vatriina 'id.' (Vru) (unarusse vaibuv sõna), üliõpilane 'heering' (Trt) (too nael üliõpilasi!).

Supid:

hiina tee 'makaronisupp', karbiit 'hernesupp'² (Sk), klobi, 'vedel, halvasti tehtud supp', lakspiiir 'supp' (Vru), laskeasjandus 'hernesupp', maslõbina 'supp' (Trt), mögin 'halb supp', paberossi konid 'makaronisupp', peipsi laevastik 'tindisupp' (Trt), potilobi 'vedel, halb supp' (Vru), priilobi 'tangusupp' (Vru), rasvaga kohv 'oa ja herne supp', silmapesuvesi 'makaronisupp' (Vru), surnupesuvesi 'id.' (Vru), välisvaluuta 'kartulisupp' (Vru).

Muud toidud:

kansopski 'kaste' (Trt), kihvt 'sahariin' (Vru), kivi 'suhkur' (Vru), libe 'või' (Vru), maslõbina 'kaste' (Vru),

¹ Vrd. sk. Gummi 'Brot' (O. Mausser, l. c. lk. 63).

² Vrd. ka sk. Schrapnellsuppe 'Erbsensuppe', Stroh und Lehm 'Mittagessen aus gelbem Erbsbrei und Sauerkraut' jne. (O. Mausser, l. c. lk. 61—67).

*mustalune
unapõu
mahlõbina
kartuli
Lõõbik
Six o'clock
pudruhelbõõ*

peipsi

mõgin 'kaste' (sõna on tulnud Tallinnast), põlevkivi 'sahariin' (Trt), põrgumage 'sahariin', pürokseliin 'id.' (Trt), tinament 'id.' (Trt), vennaihu 'sealiha', äki-line 'sahariin' (Trt).

Joogid:

augutäis 'viin 25 sendi eest', haljas 'valge viin' (Vru), hiina tee 'punss' (Trt), kapitanski 'viin' (Trt), kapten '25-sendiline „topka“' (Trt), libe 'õlu', plahvatus 'viin' (Trt), pelovesi 'valge viin', pistoliin 'eeter', polkovnik 'õlleklaasi-täis viina' (Trt), puljong 'nõrk restorani viin' (Vru), punane 'vein' (Vru), puni 'valge viin' (Vru), revolver 'eeter' (Vru), riigivanem 'liitriiviin' (Trt), rivinaps 'leti ees hanireas võetav naps' (Trt), sutska 'viin' (Vru), tee-hee 'punss' (Trt), vabariigi vaim 'viin' (Trt), vopski 'id.' (Vru) (7. rügemendis tarvitata sõna), äki-line 'eeter', pevint 'õlu' (Vru).

Pabeross:

tee (c) - väike paberis

hall 'pabeross' (halli andma 'natuke suitsetada laskma'), koni 'paberossiots', kri-kri kolme tärniga 'id.' (Vru), kõhv 'pabeross' (Vru), mahv 'id.' (Vru), neliteist seitse 'pabeross, eriti kui neist on suur puudus' (Vru), pilu 'omakasvatatud tubakast keeratud pabeross' (Vru), pinutagune 'id.' (Vru), pilliroog 'pabeross' (Vru), plotski 'omakeeratud pabeross', pläru 'id.', sigre 'pabeross' (Vru), sirge 'id.' (Vru), rakett 'pabeross' (Vru), toru 'id.' (Vru), vilka 'omakeeratud pabeross' (Vru), ving 'halb pabeross' (Vru).

*mis sõnad
annu paar
halli!*

heliteist - 1/4 paber pööl paberini - sest Trt

Katted.

Peakatted:

*kuhulõhkuja lüüa aare
süümus*

anderkop 'kõrge põhjaga müts ohvitseridel', lennuk 'ohvitseride müts' (Vru), nolk müts 'esindusmüts ratsaväes' (Trt), pilvelõhkuja 'kõrge ohvitseride müts' (Vru), ratas 'ohvitseride müts' (Vru), süüdivester 'id.' (Vru), tormilõikaja 'kõrge põhjaga ohvitseride müts' (Trt), tuulelõikaja 'praegune ohvitseride müts' (Trt).

kuhulõhkuja

Kehakatted:

ranget! katted, tmeull

matsid 'erariided noorsõdureil' (Trt), kasterka 'riided' (Vru), soolikas 'sineli rull' (Trt), suled 'naiseriided'.

trivälid

Jalanõud:

trivälid, katted, tmeull, ranget, katted, tmeull

isesõitjad 'ugevasti naelutatud rivisaapad' (Vru), fiskarid 'säarsaapad' (Trt), kalavitsikud 'säarikud' (sõna on tulnud venelastelt), pooled-toobid 'säarsaapad

ratsaväelasil' (Trt), suunanäitajad 'šimmisaapad' (Vru), tangid 'tugevad saapad', tombud 'poolsaapad' (Trt), toobid 'säärikud' (Vru), tsilindrid 'id.' (Vru), varrega saapad 'id.' (Vru), vungid 'kõvasti naelutatud rivisaapad' (Trt).

Riistad.

Püssid ja mõõgad:

abikaasa 'püss' ¹, heering 'mõök', kaigas 'püss' (Vru), müristaja 'id.' (Vru), naaskel 'tääk' (Trt), naine 'püss' (Vru), naelakast 'revolvritasku' (Trt), prauning 'ohvitseride mõök' (Vru), rabaja 'mõök' (Vru), rus'u 'jaapani süsteemi vintpüss' (Vru), silk 'mõök' (Vru), supimõla 'püss' (Vru), sutsen 'püss' (sk), stutser 'revolver' (Sk), tukk 'mõök' (Vru), tungal 'püss' (Vru), tutsen 'püss', tuuts 'mõök' (Vru), vint 'püss'. *veel*

Kuulipildujad ja kahurid:

karu 'kuulipilduja' (Vru), klimp 'id.' (Vru), kutsu 'vähemat süsteemi kuulipilduja' (Vru), onu 'kahur', sülitaja 'kuulipilduja', tatija 'id.' (Vru), üsa püss 'kerge kuulipilduja' (Vru), konnapilduja 'kuulipilduja' (Vru).

Muud riistad:

ahv 'peegel' (Trt), arssin 'viinaklaas' (Trt), kortsmooning 'harmoonik' (Trt), kortsi 'id.' (Trt), kulp 'lusikas' (Trt), kummut 'kast' (Trt), laegas 'id.' (Trt), lummutus 'peegel' (Vru), nokits 'kell' (Trt) (mis nokits kolab 'mis kell on'), raatus 'kell' (Vru), värukaetus 'peegel' (vrd. setu *värokaettus*).

Asutised.

Asutised:

ambulants 'sõdurite kodu', hoorapunker 'id.' (Vru), hullumaja 'id.' (Vru), kalossivabrik 'avalikkude naiste ülevaatamiskoht', looma aed 'sõdurite kodu', nahavabrik 'alohvitseride kool' (Kord oli keegi eraisik küsinud sõdurilt, milline on suurim nahavabrik Eestis? Sõdur oli andnud rahuliku vastuse: alohvitseride kool), nõõgipataljon 'ühendatud sõjaväe-õppeasutised Tallinnas', riigiteater 'sõdurite kodu' (Trt), sass 'id.' (Vru).

Restoranid:

eeslitall 'vilets restoran' (Vru) (sõna on tulnud Tallinnast), itaalia öö 'mõnus koosviibimine daamidega res-

¹ Vrd. sk. *Braut, Tante 'Flinte'* (O. Mausser, I. c. 22 25).

hullumaja
12. märts -
õnnepäev

piduputka *11*
Kartsen *Sõdurite kodu*
Valge aho vöörantmas
villa Randvere Tallinnas

Reeling
paneme
heeringan
mu fu heering
kumber on

grammofon

la

Kord oli keegi eraisik küsinud sõdurilt, milline on suurim nahavabrik Eestis?

Õnnepäev
12. märts -
õnnepäev

Muud : aramajare (w.c) Lõunalaaps on f. klacch
vanemum (w.c) (lahne klaverit mängma)

toranis' (Vru), kilsikarp 'restoran' (Vru), neitsiöö 'vt.
itaalia öö', punker 'salakõrts' (sõna on tulnud madrustelt
ja tähendab laeva süteruumi).

Kolmekümneksümene (16 tun
pikk)

Sui jutt (w.c)

Omadused.

Kasv :

antennid 'pika kasvuga mehed' (Sk), maaühendus
'lühikese kasvuga' (Sk), taburetid 'lühikese kasvuga
mehed' (Sk), vikat 'pika kasvuga' (Vru).

kuhla, vahva
õig (vend)

Köver :

kantselei seljas 'köver' (Vru), kummut seljas
'id.' (Vru), kümnest köver 'hoopis köver' (Vru), küsi-
musmärk 'köver', seavinnal 'id.' (Vru).

Tühi ja kuri :

hele 'tühi' (köht on hele), kihvt 'kuri' 'lage 'tühi'
(Vru), õgija 'kuri' (Vru).

hokeyma (püksid)
taruvana (õudus, tal pöördus)

Muud omadused :

näost sinine 'halb' (üliõp. M. Toomsi teate järgi),
puuvillaga söödetud (tot's) 'punane, paks (preili)
(Trt), semu 'vastumeelne' (Trt).

tõttavaks
vahva vnt.
(hore puni)
See kõik hõlpsa
vahva vnt.
magus ja
pätt (umare)

mardikas
Hetiüksik

Tegevused ja õlengud.

Kogelemine ja oksendamine :

eest väratist sitta vedama 'oksendama', klimpe
pilduma 'id.', klimpidega kõnelema 'kogeleva'
(võta klimp suust ära 'ära kogele'), mulistama 'oksen-
dama', mööd tegema 'id.', pudi tegema 'id.', rabi-
nal rääkima 'kogeleva'.

laupäevi saam (kõnand. saam)
pada näieema (kõnand. saam)
m valitamine (mardis vnt. parr)

Varastamine ja kaotamine :

mehele minema 'kaduma', sisse vehkima 'varas-
tama', sisse vilistama 'id.', sisse viksima 'id.', soo-
must tegema 'röövimise teel või naljaga midagi oman-
dama', viltu lööma 'kaduma', ära aurama, hingama,
tõstma 'varastama, kaduma'.

Saad haklemine
kõnand. saam
vnt. parr
vnt. parr
vnt. parr
vnt. parr
vnt. parr

ära tõstma
(võs)

Äpardumine ja laisklemine :

joonduma 'päev otsa laisklema (siidi vedama)', miini
otsa lendama 'äparduma; tripperit saama', portsu
otsa lendama 'tripperit saama', siidi vedama 'laisalt
midagi tegema; ambulantsis viibima', vahele jääma
juhuslikult ohvitseridest tähelepanematult mööduma'

peetõstma (võs)
vedama (vnt. parr)
vnt. parr (võs)

võs. igas
alats kõnand.
kolonabre

võs. parr
(võs)

aparduma, sisse kükema
vahle söötma ~ vedama 'Kedagi sisse vedama
naha venitama 'lausklema, lauskalt, midagi tegema'
kent nairab 'appuste ajal rudi vedam.'

sitri vedama (kõnand.
valgendus)

Olis juba aeg, kuuln kuis mu nimel hõrgati, aga
see ei liigutanud vantsi.

nii puhas kui see supp jumala annist; sa oled
kui sõnnikuhunnik küünlapäeva jääaugus, ei
sa tõuse ega vaju 'saamatu ja haiglase inimese kohta',
saad vuntsi, habemesse 'saad karistada' (Trt), sõitu
tegema 'igasugust sõjalist õppust tegema, „nöökima“;
tema au ja hiilgus läks sõnnikuhunniku taha
looja 'degradeerimise puhul, eriti jaoülemate kohta', sure
maha 'kui keegi hädas ja väljapääsuteed ei leia', viska
sõrga 'mine ära', vunts liigub 'kui kellelgi hea meel
on või on hästi läinud', värista varvast 'mine ära'
(Vru), uju ära 'id.' (Vru), ära tee rohelist häält
'mulle ei meeldi su jutt'.

Kas sa ei
kubreda on kabusid see rahke kui keegi nägib rahke
vnt jalku

Sõdurite erikeele üksikute keelendite loendis tuleb nähtavale lühikese aja jooksul loodud kaunis rikkalik sõnavara oma igapäevase keeletarvituse rahuldamiseks.

Sõdurite erikeele keeleline looming sünnib haruldase lopsakusega ja sest loomingust võtavad osa intelligentsemad, fantaasiarikkamad ning eriti suured naljamehed. Kuid mitte kõik sõdurid pole kodus oma sõnavara leksi-kaalse rikkusega, nii ei tundnud mõnigi oma erikeelt, peale üldtarvitatavate sõnade turvas, ahv ja mõne muu.

Nüüd peatume veidi sõnade tekkimise juures. Tähtsaimaks teguriks erikeele sõnavara rikastamisel on metafoor. Metafoor pole mitte ainult luulekeelele omane, vaid ka üldkeele sõnavara tekitamisele ja eriti argoole; metafoorselt nimetuste loomine kujutuskompleksidele voolab nagu paratamatult inimlikust loomusest, kui tahetakse piltlikumalt ja drastilisemalt vastavaid mõisteid väljendada (Nii H. Paul, Prinzipien der Sprachgeschichte, lk. 94—95).

Nii on sõdurite erikeelde tekkinud suur hulk metafoore: silguratsutaja, tindipilduja, pigi-ingel, nõglavaivaja, mesipuu, leinalind, kaljukits, mehele minema, ära tõstma jne.

Uute sõnade moodustamine sünnib veel pärisnimede siirdumisel üldnimedeks. Nii on ld. *Maecenas*'est tekkinud üldnimi mätseen (Paul, l. c. 94—95). Vastavalt tuletatud sõnu leidub sõdurite erikeeles: jaan, jüri, johannes, anderkop, napoleon jne. Siis üldnimede lühendeid: vel'du, kol'u, ohve jne. Ka rahvaetümoloogial on oma osa uute sõnade moodustamisel; ta tekib siis, kui võõrast sõna ollakse kuulnud, kuid sõna pea ununedes ei pertsipeerita selle uuesti reprodutseerimisel vastavat sõna enam täpsalt, ja siis saamegi uue sõna, mis tuletab meelde mõnd tuntud sõna, või moonutatakse see hoopis ära (Paul, l. c.

Wo-egh li silfo küll - van

219—222). Sõdurite erikeeles leiduvad vastavad sõnad on moonutatud enam-vähem sihilikult: kunstkaabel, kunstkaamel, kontsaplekk.

Näiteid metonüümidest: sirkel, joodipudel, jalg'neu', luu 'hobune'.

Oma tähtsus on keelendite tekitamisel ka kontrastiprintsibil ja iroonial. Nii antakse mittemeeldivale asjale kõigiti vastuvõetav nimetus: ööbik, leinalind, kaljukits, armuhaavad, vibunina.

Onomatopoeetilis-deskriptiivse värvinguga moodustisi on: räävä, nämm-nämmid, potilobi jne. /h

Erikeelte olulisemaid allikaid on üldargoo, murded ja võõrkeeled. Kõik senised kultuurkeeled on ohtrasti laenanud teistest, kõrgema kultuurilise nivooga keeltest, nii esineb ka käsitledavas erikeeles laene. Üldargoolisi laene on raske konstateerida vastavate spetsiaalsemate uurimuste puudusel. Murdelisist sõnust mainitagu: kabõjane, ite, kõrsik; laene võõrkeelist: liibe, katelok, isvoštšik. Ka tõkelaene esineb, nii n a h k 'üleajateenija' (< ш к у р а), kolm sulge 'tripper' (< т р и п е р а).

Selle lühida sõdurite erikeele keelendite esitise on tahetud ainult ülevaadet anda sõdurite erikeelest kättesaadava ainekliku põhjal. Kuid enne kõike koostugu usaldatav ainekistik kõigist erikeelist, täpsa paiga, tähenduse ja sünnilooga, siis võib-olla tuleviku kriitilisemate erikeelte uurimuste kaasabil selguks ja laheneks nii mõnigi keeleteaduse printsiipide tuuma lõõv küsimus.

K. Hermlin.

ja o'clock puuduhiltey 'oltmoro
Kaugkoms P

www.books2ebooks.eu